

SITUAȚIA PREZENTĂ ȘI DE PERSPECTIVĂ PRIVIND CONSERVAREA ȘI RESTAURAREA MONUMENTELOR (I)

În ultimii ani sîntem martorii unor preocupări multiple îndreptate spre găsirea de modalități adecvate care să mărească durabilitatea monumentelor și ansamblurilor istorice. Mărturii ale bogatei istorii a poporului nostru, ale civilizației și continuității, ele trebuie cercetate cu multă minuție, prin efortul unit al celor ce lucrează în diferite domenii de activitate, pentru aplicarea celor mai corespunzătoare și perfecționate metode, compatibile cu ceea ce putem numi meșteșugul restaurării monumentelor.

De aceea, pentru a înlesni cunoașterea unor experiențe reușite obținute în unele județe din țară în ultimii ani în activitatea de conservare-restaurare, pentru a sublinia unele inițiative și idei, viziunea științifică asupra modului cum trebuie înțeleasă și efectuată o activitate de acest gen și ce perspective oferă viitorul lucrărilor de restaurare, revista a înregistrat, în cele ce urmează, opiniile, observațiile și propunerile unor reprezentanți ai comitetelor județene de cultură și educație socialistă, ai oficiilor județene ale patrimoniului cultural național, istorici, proiectanți.

Cum este organizată activitatea de conservare și restaurare și ce rezultate pozitive s-au obținut în ultimii ani în eforturile concertate de a prezerva și valorifica moștenirea trecutului? Ce problemă ridică execuția acestui gen de activitate specifică și complexă; ce măsuri se pot lua pentru înlăturarea, în continuare, a unor deficiențe și pentru ca ideile puse în slujba acestei nobile activități să poată răzbi spre forurile de decizie? Ce urmează să se facă în viitor în această activitate menită să contribuie la protecția și revigorarea monumentelor țării noastre?

Acestea sînt cîteva din întrebările dezbaterii organizate de revista noastră, la sfîrșitul anului 1981, cu concursul Direcției economice și a patrimoniului cultural-național din Consiliul Culturii și al Educației Socialiste, la care au avut amabilitatea să răspundă:

- Rafila Iacob, președinte al Comitetului județean de cultură și educație socialistă Hunedoara;
- Ilie Bădișescu, președinte al Comitetului județean de cultură și educație socialistă Vîlcea;
- Dr. Hadrian Daicoviciu, directorul Muzeului de istorie al Transilvaniei;
- Gavrilă Simion, directorul Muzeului „Delta Dunării”, Tulcea;
- Arh. Aurel Teodorescu, Institutul de arte plastice „Nicolae Grigorescu”, București;
- Arh. Liana Bilciurescu, I.S.L.G.C. București;
- Arh. Cristian Brăcăescu, Oficiul pentru patrimoniul cultural-național, București;
- Arh. Mihaela Strîmbu, Oficiul pentru patrimoniul cultural-național, județul Cluj;
- Toma Goronea, conservator, Oficiul pentru patrimoniul cultural-național, județul Alba.

Ocotirea patrimoniului, o responsabilitate națională

RAFILA IACOB: Județul Hunedoara are o mare încărcătură de monumente istorice de o semnificație deosebită pentru istoria neamului nostru, monumente ce au stat în ultima vreme mai mult în atenția Comitetului județean de cultură și a celorlalți factori de răspundere pentru asigurarea unei stări bune de conservare a acestora. Trebuie să remarcăm că un mare sprijin am obținut din partea Consiliului Culturii și Educației Socialiste, atît în ceea ce privește fondurile alocate, cît și în ceea ce privește repartizarea unor cadre competente care, prin îndrumarea de specialitate, au colaborat la realizarea lucrărilor de conservare propuse.

Lucrări de mare amploare, începute în 1980, se execută în Munții Orăștiei la Grădiștea Muncelului. Avînd la bază proiectele elaborate de I.P.H.—Deva, ele constau în intervenția de consolidare și conservare a zidului cetății dacice. Soluțiile adoptate au urmărit atît eliminarea principalilor factori distructivi și asigurarea stabilității în timp, cît și realizarea lucrării prin tehnologii și materiale curente: protejări, reasezări și suprînălțări ale paramentelor antice,

plombarea și întregirea drumului antic, dintre poarta de est a cetății și terasele X și XI ale incintei sacre etc.

În anul 1981 lucrările de consolidare au continuat cu o mare amploare.

Biserica de la Streisîngeorgiu este un alt monument important din județul nostru la care se execută reparații capitale, după proiectul elaborat de Institutul de arte plastice „N. Grigorescu” și cu meșteri din cadrul Exploatații de gospodărie locativă și al Trustului de construcții din Deva. Terminarea lucrărilor este prevăzută în anul 1982.

De asemenea, reparații capitale se efectuează la castelul Corvineștilor pentru amenajarea unor spații și a curții interioare.

La Micia s-au efectuat lucrări de consolidări la termele romane, dezvelite în urma săpăturilor efectuate de către arheologii de la Muzeul județean Deva și de la Muzeul de istorie al R. S. România. Execuția lucrărilor, supravegheate de arh. Anișoara Sion, s-a asigurat cu meșteri de la C.A.P. Veșel care au colaborat și la restaurarea amfiteatrului de la Micia.

HADRIAN DAICOVICIU: Legea ocotirii patrimoniului cultural-național îi obligă pe cei care efectuează cercetări

București. Palatul C.E.C.

arheologice să ia măsuri pentru conservarea și consolidarea vestigiilor dezvelite. Această prevedere a legii este excelentă și ea tinde să lichideze una din marile curențe ale fostei Direcții a monumentelor istorice: neglijarea monumentelor și a complexelor arheologice antice.

Unul din exemplele grăitoare ale consecințelor acestei neglijențe îl constituie cazul cetăților dacice din Munții Orăștiei, leagănul și centrul statului dac. Complex arheologic unic în Europa și, poate, în lume, acest sistem de fortificații are o valoare istorică inestimabilă și unanim recunoscută; este de ajuns, cred, să spun că tocmai dezvelirea lui a pus în adevărata-i lumină stadiul atins de civilizația daco-getică în faza finală a epocii Latene și că acest complex reprezintă principalul argument arheologic al tezei existenței neîntrerupte a statului dac de la Burebista la Decebal.

Săpăturile sistematice în cetățile dacice din Munții Orăștiei au început curînd după primul război mondial, sub conducerea lui D. M. Teodorescu, dar ele au dobîndit o mare amploare abia după 23 August 1944, sub conducerea lui Constantin Daicoviciu. În acea vreme, nici o prevedere legală nu-i obliga pe arheologi să efectueze lucrări de consolidare, conservare și restaurare, acestea fiind în sarcina și de competență exclusivă a Direcției monumentelor istorice. Totuși, această Direcție n-a întreprins pe atunci nimic și tot arheologii au fost aceia care au făcut ceea ce le stătea în puteri, apelînd uneori la ajutorul unor întreprinderi sau instituții nespecializate: ei au protejat cu acoperișuri (mai întîi de șindrilă, apoi de azbociment) turnurile-locuință ale cetății de la Costești, au refăcut parțial zidurile în cetățile de la Blidaru și Grădiștea Muncelului, au consolidat — destul de precar, e drept — zidurile de terasă din așezarea de la Fețele Albe etc. Ei n-au putut împiedica însă nici degradarea zidului de incintă și a bastioanelor de luptă de la Costești, nici degra-

darea drumului pavat, a piațetei pavate și a soarelui de andezit de la Grădiștea Muncelului.

Nu vreau să insist asupra curențelor din trecut, deși am ținut să precizez că răspunderea pentru ele nu revine în nici un caz șantierelor arheologice. Dimpotrivă, în anumite cazuri arheologii, călăuziți de interesul științific și educativ, au luat din proprie inițiativă măsurile pe care le puteau lua cu mijloacele ce le stăteau la îndemînă; aceste mijloace erau foarte limitate, căci, de exemplu, nu era îngăduit ca fondurile bănești destinate săpăturilor să fie utilizate pentru lucrări de conservare-consolidare. Cu toate acestea, pe unele șantiere arheologii n-au așteptat votarea Legii ocrotirii patrimoniului cultural-național pentru a acționa în direcția conservării monumentelor antice.

După apariția Legii, pe șantierul arheologic Ulpia Traiana Sarmizegetusa, redeschis în anul 1973, am dobîndit o experiență pozitivă în domeniul consolidării și al conservării monumentelor dezvelite. Asemenea lucrări au fost efectuate, rînd pe rînd, la sanctuarul închinat lui Aesculap și Hygiei, la templul lui Liber Pater, la *schola gladiatorum* și, mai recent, la templul lui Silvanus și la cel închinat probabil mai multor divinități. Ca regulă generală, lucrările de consolidare și conservare au început la un an după dezvelirea completă a unui monument și s-au încheiat în același an sau la cel mult doi ani după începerea lor, durata fiind, evident, în funcție de dimensiunile monumentului și de complexitatea lucrărilor.

Mi-ar plăcea să cred că exemplul șantierului de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa a fost urmat de colegii de pe șantierele arheologice Potaissa (Turda, jud. Cluj), Gilău (jud. Cluj) și Porolissum (Moigrad, jud. Sălaj), dar, în fond, n-are importanță dacă ei s-au inspirat din experiența noastră sau dacă au procedat cu totul independent. Important este faptul că și pe aceste șantiere s-au luat măsuri de conservare și de consolidare a monumentelor descoperite.

N-aș putea, totuși, afirma că asemenea măsuri s-au luat peste tot unde ar fi trebuit. Ele sînt însă neapărat necesare și cred că aplicarea lor depinde, în cea mai mare măsură, de doi factori: stăruința arheologilor de a cere fonduri pentru lucrările de consolidare-conservare și receptivitatea organelor județene și locale față de asemenea solicitări.

ILIE BĂDIȚESCU: Am întocmit un program de conservare și restaurare a monumentelor din județul Vâlcea pe întregul cincinal 1981—1985. Se acordă prioritate salvării monumentelor de pe valea Oltului, din zona inundabilă a construcțiilor hidrocentralelor, și punerii în valoare a unor vestigii antice: cetatea dacică Buridava, așezarea romană de la Stolniceni ș.a. În ceea ce privește aceasta din urmă s-au luat măsurile necesare pentru a feri așezarea de distrugerea provocată de existența, în apropierea ei, a Centralei industriale de produse anorganice Rîmniceu Vâlcea cu cele două combinate de sodă și combinatul chimic. Conductele subterane ale construcției (Priza Olt) care alimentează combinatul cu apă din Olt distrug din așezare mult, iar clorul, împreună cu intemperii atmosferice, distruge, de asemenea, zidurile, mortarul descompunîndu-se. Lucrările de salvare încearcă soluționarea printr-un acoperiș ermetic, care să izoleze zidurile de umezeală. Este un plan în desfășurare, lucrările au început, documentația și execuția fiind asigurate de Institutul de arte plastice „N. Grigorescu” și Institutul de studii și proiectări hidrotehnice (I.S.P.H.) — București, care este și constructorul hidrocentralei de pe Lotru.

Ridicarea bisericuței Ostrov, cu 5,12 m deasupra oglinde lacului de acumulare, este o lucrare de mare amploare și o experiență reușită. Șantierul a depășit etapa de consolidare a lucrării de ridicare a fundației și recondiționare a acoperișului.

Proiect: Institutul de arte plastice „N. Grigorescu” din București.

Tot I.S.P.H. și Institutul de arte plastice au realizat o serie de alte proiecte la monumente din județ, printre care și cel pentru ridicarea pe verticală cu circa 50 m a schitului Cornetu, lucrare ce se va finaliza în cursul cincinalului 1981—1985.

București. Clădirea Bibliotecii centrale universitare. Vedere generală după efectuarea lucrărilor de restaurare

ARH. CRISTIAN BRĂCĂCESCU: Oficiul patrimoniului cultural-național al municipiului București, ca de altfel întreaga rețea a oficiilor județene, urmărește și trebuie să urmărească cu responsabilitate protejarea patrimoniului, evidența monumentelor și starea lor de conservare. În cadrul acestei acțiuni intră și alcătuirea propunerilor și a planurilor de restaurare a monumentelor în funcție de natura avariilor, degradărilor și a stării lor generale, corelate și cu importanța lor istorică, artistică, arhitecturală și chiar turistică, știut fiind cât de important este aspectul estetic, de reprezentare al unui oraș.

În ultimii ani, în centrul atenției oficiului bucureștean al patrimoniului a stat refacerea monumentelor avariate de seismul din 1977. Astfel s-au efectuat numeroase lucrări de consolidări care s-au constituit de fapt în restaurări reușite, la: Banca Națională, C.E.C., imobilul din Piața Rosetti nr. 7, Biblioteca Centrală de Stat și Biblioteca centrală universitară, la care, pornindu-se de la necesitatea consolidării structurale, s-a ajuns, prin stăruința conducerii acestor instituții, la o restaurare completă, incluzând nu numai consolidarea construcțiilor, ci și refacerea fidelă a spațiului interior, a detaliilor decorative, apelând uneori la documentația existentă, deoarece în ultima lor fază edificiile nu mai păstrau aceste detalii.

Dintre monumentele bucureștene restaurate, care se constituie în realizări notabile, menționăm palatul Suțu, actualul Muzeu de istorie a municipiului București, unde s-a decapat întreaga tencuială burdușită a fațadei, îngroșată de straturi succesive care însă nu aveau aderență la zidul original. După verificarea fisurilor zidurilor, destul de pronunțate, s-au refăcut și ancorat din nou toate elementele decorative și accesoriile clădirii (lîmplăria, feneria) urmînd ca lucrările de finisaj să privească și realizarea interiorului. Au fost refăcute fațadele unor case de pe Calea Moșilor, de pe str. Jaques Elias, în general zona comercială Sf. Gheorghe, primind pe baza documentației depistate aspectul inițial, multe dintre acestea avînd parterele modificate de amenajări recente ale spațiilor comerciale.

Alte monumente restaurate: bisericile Sf. Spiridon Nou și Sf. Ștefan-Călărași (refaceri de turnuri căzute), bisericile Doamnei (reparații la parament și învelitoare) și Stavropoleos (reparații la incintă).

TOMA GORONEA: Numărul mare și importanța monumentelor istorice și de arhitectură din județul Alba au determinat trecerea din anul 1978 la organizarea activității Oficiului județean al patrimoniului cultural-național, pentru a putea rezolva în perspectivă și problemele de conservare-restaurare a acestor monumente.

La inițiativa Consiliului popular județean Alba, în cadrul județului și al municipiului Alba Iulia, o comisie, formată

din specialiști ai O.J.P.C.N. Alba și ai Centrului județean de proiectări, și-a început activitatea de analiză detaliată a fiecărui monument din municipiu și județ. Scopul final al acestei activități urmărește stabilirea priorităților de conservare și restaurare a monumentelor istorice și de arhitectură, ca și destinațiile adecvate.

Primele măsuri care s-au luat în domeniul conservării au fost cele de ordin profilactic, privind protejarea monumentelor restaurate și în curs de restaurare, și anume:

— Biserica veche de zid de la Geoagiu de Sus, restaurată, a necesitat efectuarea unor lucrări de drenaj, monumentul fiind amenințat de infiltrații. O situație oarecum similară a fost și la Gîrbovița, unde izvoarele de apă se află în imediată apropiere a edificiului, dar de această dată pînza de apă freatică a produs alunecarea terenului din jur, precum și exercitarea unor puternice împingeri asupra platformei pe care este edificat monumentul. În situația dată s-a interzis înhumarea în cimitirul din jurul bisericii, declarată monument istoric, și s-au efectuat unele lucrări de drenare a platformei amintite;

— Mănăstirea Rîmeș, edificiu cuprins în activitatea de conservare-restaurare, nefinalizată încă, necesită, de asemenea, lucrări urgente de drenare și recondiționare a învelitorii;

— Cetatea Aiudului, restaurată în proporție de aproximativ 80%, a beneficiat de lucrări de degajare a fortificației; din învelitoarea edificiilor din secolul al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea, se va refolosi țigla în formă de solzi la acoperirea pe astereală a părții superioare a curții, în porțiunile restaurate.

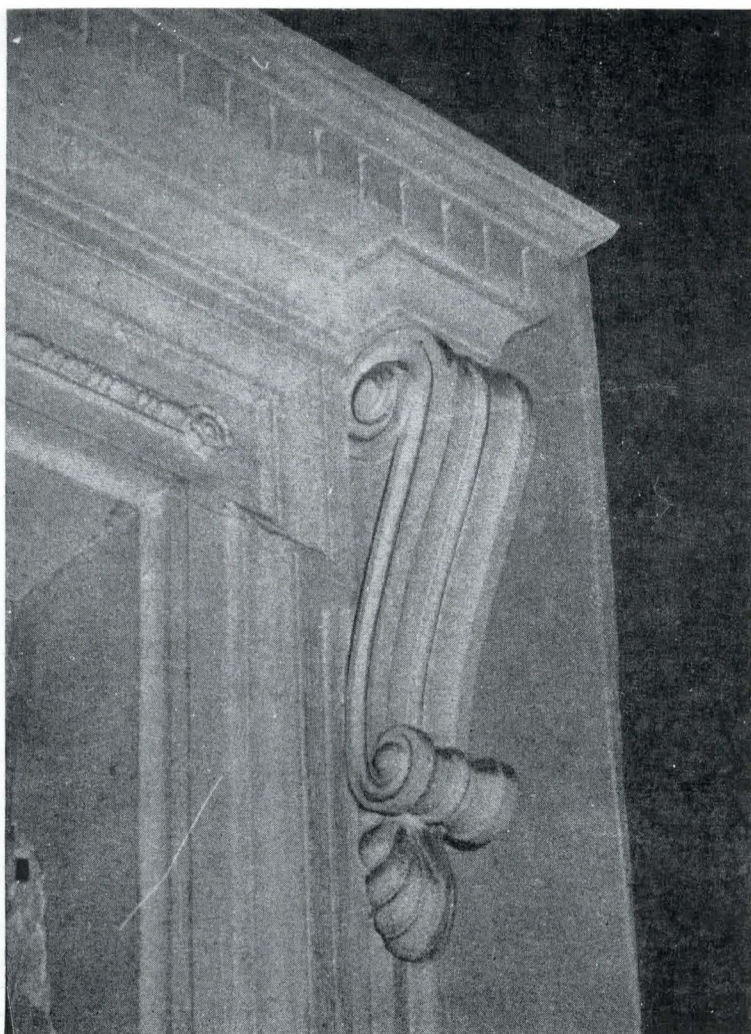
Potrivit gradului de urgență impus de starea prezentă de conservare a monumentelor, se află în curs de conservare și restaurare palatul Apor, porțile cetății din Alba Iulia, observatorul astronomic al Bibliotecii Bathyaneum, cetatea Aiudului și mănăstirea Rîmeș, cetatea dacică de la Căpîlna.

La cetatea dacică de la Căpîlna, arheologii execută o aprofundată cercetare în vederea definitivării documentației proiectului de restaurare.

În domeniul cercetării, menționez că la Alba Iulia s-a creat o rezervație arheologică pentru necropola romană și cea prefeudală, rezervație aprobată de Consiliul popular al județului Alba pe timp de 3—4 ani. În vederea salvării celor două necropole s-au stopat pe acest interval lucrările de edificare ale unor blocuri de locuințe, ale căror fundații încep să fie executate eșalonat, pe măsură ce terenul este cercetat de arheologi.

București. Clădirea din b-dul. N. Bălcescu, 26. La consolidarea recentă au fost înlăturate cele două foșoare laterale

București. Palatul Justiției. Detaliu dintr-un portal de la intrarea într-una din sălile de judecată, înaintea lucrărilor de restaurare

ARH. MIHAELA STRÎMBU: Cercetarea, ocrotirea și punerea în valoare a monumentelor istorice și de artă au constituit în ultimii ani o preocupare importantă a specialiștilor și în primul rând a celor din Oficiul pentru patrimoniul cultural-național al județului Cluj. Corelată cu efortul edililor și al unor deținători, această preocupare a dat rezultate nu lipsite de interes. Astfel, intervenții pe monumente importante ale Clujului, cum sînt casa Matei Corvin (str. M. Corvin, 6 — deținător Institutul de arte plastice „Ion Andreescu“), Teatrul Național (Piața Ștefan cel Mare) sau Tribunalul (b-dul Budai Nagy Antal), le-au redat monumentalitatea și farmecul.

Prin restaurarea casei Matei Corvin (proiectant și executant Grupul întreprinderilor de gospodărie comunală și locală — G.I.G.C.L. Cluj) s-a dat în folosință un spațiu valoros în subsol prin transformarea lui din depozit în sală de expunere și club, iar fațadele renovate au dat o valență nouă perspectivei ce se deschide dinspre Piața Libertății.

Lucrările ample realizate în interiorul Teatrului Național (proiectant Institutul de cercetare proiectare-I.C.P. Cluj; executant G.I.G.C.L. Cluj) au restituit strălucirea sălii mari, punîndu-se în valoare bogăția decorului arhitectural.

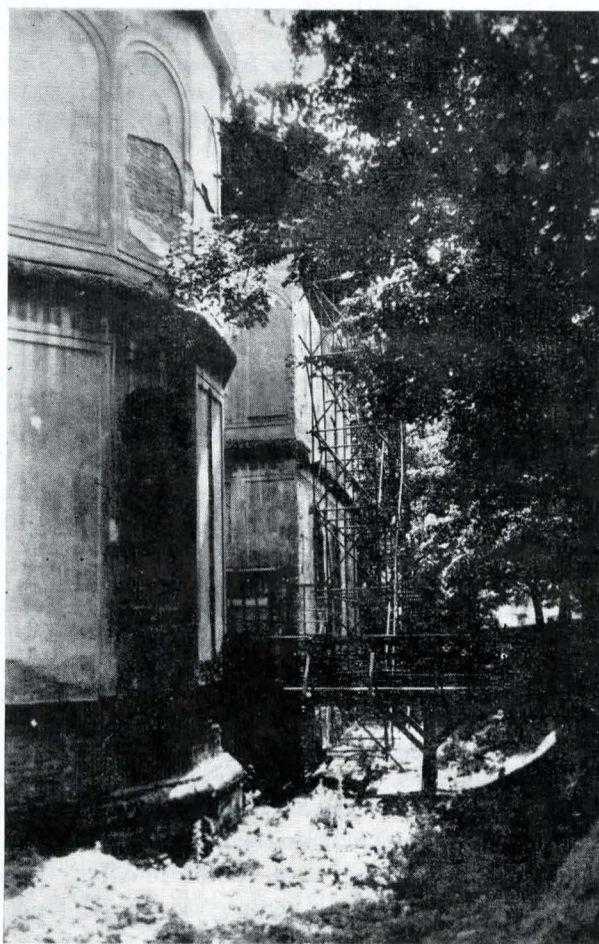
Prin grija Consiliului popular al municipiului, în anii 1979—1980 s-a inițiat o amplă acțiune de conservare a fațadelor din centrul istoric al municipiului Cluj-Napoca. Lucrările s-au atacat pe fronturile de nord și est ale Pieței Libertății. Proiectele au fost asigurate de Atelierul de proiectare al G.I.G.C.L. și execuția de către șantierele de întreținere ale G.I.G.C.L., pentru imobilele de stat, și prin alte întreprinderi de construcții din oraș pentru imobilele proprietate a cultelor religioase. Specialiști ai Serviciului de arhitectură și sistematizare al Consiliului popular municipal și al O.P.C.N. au făcut studii și sondaje pe toate fațadele, întocmind în final planșe cu propuneri de cromatică cu respectarea arhitecturii monumentelor și a epocii în care au fost ridicate. Am

convocat la fața locului reprezentanți ai direcției de specialitate din C.C.E.S., care au analizat și avizat această lucrare amplă și deosebit de dificilă. În prezent, fronturile de nord și est sînt încheiate, intervenție ce a revitalizat întreaga piață. Pe măsură ce lucrările de execuție avansau se dezvăluiau privitorului detalii și valori pe lângă care trecuse zi de zi fără să le observe. Acțiunea nu se oprește aici, se va continua și în anii viitori pe celelalte fronturi ale pieței, pentru care s-au definitivat documentațiile.

Tot pe această linie se înscriu și lucrările de conservare a fațadelor Tribunalului (proiectant și executant G.I.G.C.L.), hotelurilor „Continental” (str. Napoca, 1) și „Astoria” (str. Horea, 3), Consiliului popular al municipiului (Piața Libertății, 1), Liceului nr. 3 (str. Kogălniceanu, 2), a bisericilor piariștilor (str. Universității) și minoriților (str. P. Groza, 8—10).

Simultan cu lucrările de conservare a fațadelor cred că este necesară și revizuirea periodică a vegetației din centrul istoric, deoarece dezvoltată necontrolat poate acoperi elemente ale cadrului urban.

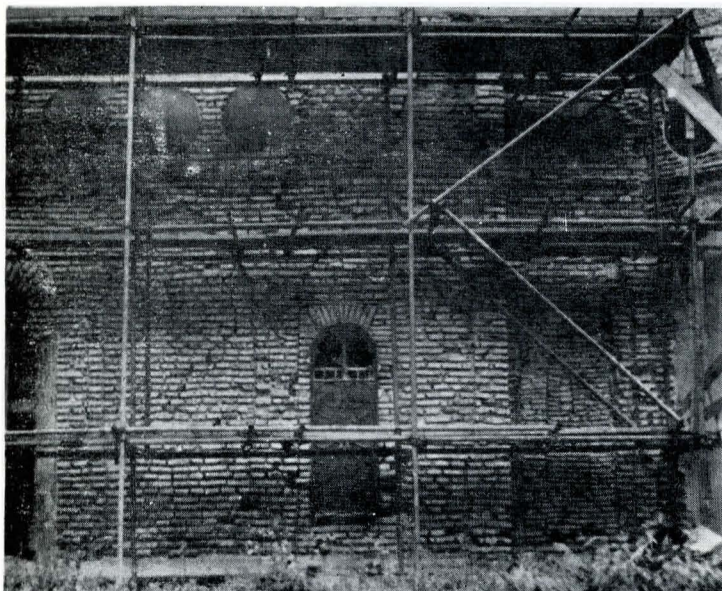
În paralel cu aceste lucrări din municipiul Cluj-Napoca, s-au desfășurat sau sînt în curs lucrările de conservare a unor

București. Biserica Sf. Gheorghe-Nou, în timpul lucrărilor de restaurare

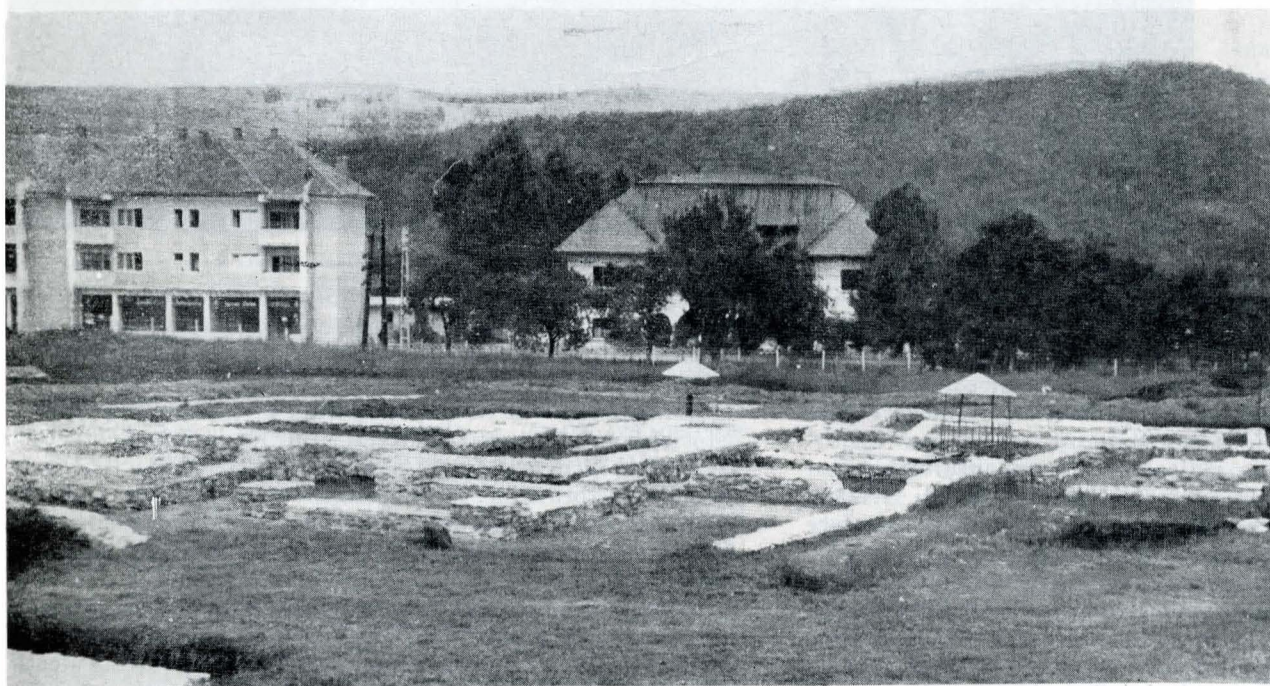
biserici de lemn (Straja, Simboieni, Berindu, Vechea) sau de piatră (bisericele reformate din Dej, Lunca, Chidea, bisericile ortodoxe din Rogojel, Mărgău etc.). Documentațiile s-au întocmit prin serviciile tehnice de specialitate, iar execuția s-a asigurat, în general, în regie, cu meșteri locali.

Un alt aspect al preocupărilor de conservare ale oficiului îl constituie intervențiile numeroase pentru includerea, încă din faza detaliilor de sistematizare a localităților, a măsurilor de protejare și punere în valoare a ansamblurilor de arhitectură. Este cazul detaliilor vizînd zona centrală a orașului Turda și a diferitelor zone din centrul istoric al municipiului Cluj-Napoca.

București, Biserica Sf. Elefterie-Vechi, în timpul restaurării (1979)

O realizare demnă de interes o constituie prevederea fondurilor necesare refacerii și întreținerii fronturilor de străzi cu merite arhitecturale de ansamblu, restaurării monumentelor declarate, punerii în valoare a monumentelor de for public și a perspectivelor pitorești cu semnificație pentru ansamblu, nelipsind nici dozarea vegetației.

Ulpia Traiana Sarmizegetusa (județul Hunedoara). Vedere generală a sanctuarului lui Aesculap și al Hygiei după lucrările de conservare-consolidare. Se disting acoperișurile de protecție pentru cele două fântini din incinta sanctuarului

GAVRILĂ SIMION: Odată cu Decretul nr. 120 din 13 mai 1981 și a instrucțiunilor Consiliului Culturii și Educației Socialiste ce i-au urmat, activitatea de conservare și restaurare în județul Tulcea a cunoscut o etapă nouă ce se remarcă printr-un dinamism deosebit. Această reînviore a imprimă în primul rând forma de organizare a organului ales ce se va îngriji de conservarea monumentelor și a tuturor valorilor care provin de la aceste obiective și mai ales de măsurile ce se vor lua ca lucrările de restaurare și conservare să fie înscrise cu regularitate în planurile economico-financiare de stat.

Ca urmare a decretului amintit, Comitetul executiv al Consiliului popular județean a trecut imediat la organizarea Comisiei locale pentru îndrumarea și controlul activității de păstrare, protejare, recuperare și valorificare a tuturor elementelor ce se pot înscrie ca bunuri ale patrimoniului cultural-național. De asemenea, una din sarcinile primordiale ale acestei comisii o constituie activitatea pentru consemnarea documentară a situației existente a unor zone arhitectonice, ansambluri și clădiri din județ, supuse demolării, transformă-

rii sau reparării. Până la apariția acestei decizii, acțiunea de conservare și restaurare a fost dusă pe o scară nu prea mare de către Oficiul județean al patrimoniului cultural-național. Atribuțiile Oficiului erau limitate în primul rând de lipsa mijloacelor materiale și apoi datorită faptului că proiectanții nu țineau seama de respectarea unor normative reglementate acum de decretul amintit.

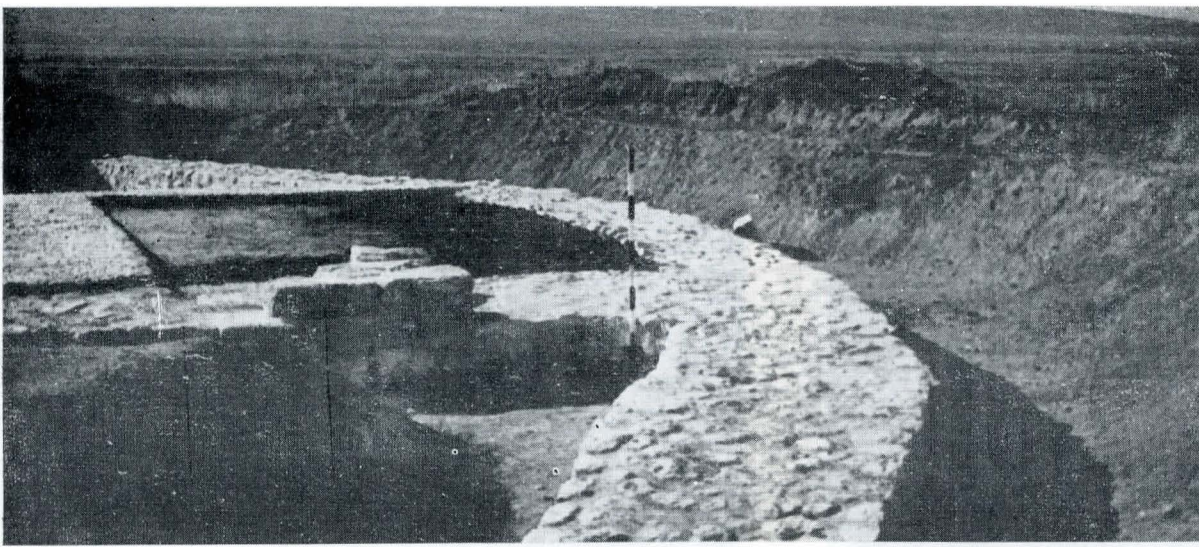
În toată perioada de până acum, ne-am îndreptat atenția asupra obiectivelor arheologice nou descoperite. Referitor la acest aspect, putem afirma că toate vestigiile arheologice, care prin natura lor trebuiau să rămână pe loc, au fost conservate *in situ*. Pentru împărtășirea acestei experiențe, subliniem că asemenea lucrări s-au făcut cu ușurință, prin reutilizarea materialului provenit din dărâmături (piatra și eventual cărămida) și cu mâna de lucru calificată a meșterilor populari, îndrumați și supravegheați în permanență de către arheologul care cercetează obiectivul în cauză. Fiind lucrări în general ușoare și care priveau numai aspectul de conservare, fondurile necesare se repartizau la articolul destinat reparațiilor curente.

În afară de aceste măsuri care urmăreau îmbinarea activității de cercetare cu cea de conservare în vederea valorificării muzeistice, Oficiul județean al patrimoniului cultural-național s-a îngrijit și pentru restaurarea altor obiective cu valoare arhitecturală. Dintre acestea, primul loc îl ocupă lucrările de restaurare a vechiului „Palat al pașalelor”. Proiectul, întocmit de S.P.J. — Tulcea și aprobat de Comisia de avizare din C.C.E.S., redă circuitului muzeistic tulcean o suprafață de 1600 mp. pentru expoziția permanentă a secției de artă. Pentru respectarea tuturor obligațiilor privind păstrarea

detaliilor de arhitectură și în general a normelor de rezistență prevăzute în proiect, lucrarea a fost realizată în regie proprie, meseriașii fiind îndrumați și controlați în permanență de specialiști.

Al doilea obiectiv restaurat, care a intrat deja în folosință, este o locuință de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Proiectul de restaurare a urmat același circuit ca și primul, iar lucrările au fost realizate tot cu meșteri populari. În etapa actuală, clădirea, care de altfel a fost o donație destinată muzeului, folosește ca depozit pentru valorile de artă populară, măsurind o suprafață de peste 200 mp.

ARH. AUREL TEODORESCU: În cadrul atelierului de cercetare-proiectare al Institutului de arte plastice „Nicolae Grigorescu” s-a putut realiza — până în momentul de față — proiectul pentru ridicarea schitului Ostrov (1520), pentru refacerea clădirii stăreției și a ansamblului înconjurător. Trebuie menționat faptul că, proiectul de rezistență constituie un unicat pentru perioada actuală, datorită mai

Potaissa (Turda). Bastionul din colțul nord-vestic al castrului Legiunii a V-a Macedonice, după lucrările de conservare-consolidare

Detaliu de la același castru

ales ideilor și soluțiilor tehnice ce-au stat la baza întocmirii lui. A trebuit ca soluția de consolidare a zidurilor să fie astfel realizată încât să nu afecteze pictura interioară deosebit de valoroasă (sfârșitul sec. XVIII). Soluțiile tehnice au fost adaptate condițiilor de lucru existente pe șantier, având în vedere că acesta are specific hidroenergetic.

Operațiile efective de ridicare a monumentului au fost asigurate cu prese hidraulice tip UNIO Satu Mare. Dealtfel o descriere detaliată a proiectului și realizarea lui pot face obiectul unui studiu separat în cadrul revistei.

Același atelier a elaborat și proiectele privind strămutarea tuturor obiectivelor istorice și de artă de pe Valea Oltului, din zona afectată de construcția noilor hidrocentrale, obiectivul major al zonei constituindu-l salvarea, protejarea și punerea în valoare a ansamblului schitului Cornetu.

De asemenea, unele proiecte, deja începute anterior, au fost definitivare de către specialiștii atelierului Institutului și privesc restaurarea bisericii Streisîngeorgiu din județul Hunedoara și a casei domnești în stil brîncovenesc de la Rimnicu Sărat.

În toamna anului 1981 s-au reluat lucrările pentru consolidarea și valorificarea monumentului de la Streisîngeorgiu (sf. sec. XI), care vor fi continuate anul acesta: realizarea șarpantei, a învelitorii propriu-zise și a tencuielii exterioare, pentru că monumentul era protejat printr-o construcție provizorie; de asemenea, se vor efectua amenajările la exterior și lucrările privind valorificarea frescelor interioare, preconizându-se realizarea unei instalații de condiționare a interiorului, astfel încât să se asigure frescelor, deosebit de valoroase, condiții optime de conservare.

Proiectul care ne reține și în jurul căruia se concentrează cea mai mare parte a activității noastre este reconstrucția capului de pod de la Drobeta-Turnu Severin, semnificativ obiectiv istoric și arhitectonic. Vom avea posibilitatea să punem în valoare unul din principalele monumente ale arhi-

tecturii europene aflate pe teritoriul țării noastre. (În legătură cu soluțiile tehnice adoptate, vezi studiul *Reconstrucția podului lui Apollodor din Damasc la Drobeta-Turnu Severin* în nr. 2/1981 al revistei prezente).

Din păcate sînt însă monumente, documente în piatră ale istoriei poporului nostru care nu au intrat încă în atenția celor ce trebuie să răspundă de buna desfășurare a activității puse în slujba ocrotirii lor. Dintre acestea aș cita cula de la Zătrene (jud. Vilcea) și conacul din comuna Obîrșia de Cîmp (jud. Mehedinți), care sînt într-o stare ce-ar impune intervenții imediate.

O problemă deosebit de importantă, în acest sens, este aceea a unei mai bune evidențe, la zi, a mărturiilor trecutului, a sporirii grijii în administrarea și păstrarea lor. Atrag atenția unor arhitecți mai tineri că au obligația și datoria patriotică de a studia cu grijă istoricul, detaliile sau elementele deosebite ale clădirilor care sînt propuse să fie demolate; nu de puține ori, am văzut chiar recent la Rm. Vilcea, Drobeta-Turnu Severin, la Craiova, Tîrgoviște și chiar București — mă refer la Calea Moșilor —, construcții de locuit, cu specifică valoare plastică, demolate și înlocuite cu elemente standardizate, care fac să distingă greu Calea Moșilor, de exemplu, de șoseaua Pantelimon. Ritmul de industrializare, marile realizări ale socialismului nu înseamnă sau nu ne impun distrugerea vestigiilor trecutului, a moștenirii pe care am primit-o. Aceste construcții-efigii constituie un document grăitor a tuturor eforturilor, năzuințelor și realizărilor poporului nostru. Căci mai greu pătrunde un vizitator al locurilor acestora în Biblioteca Academiei sau alte biblioteci decît în vatra istorică a orașelor noastre, în care se poate citi, după cum afirmă și Nicolae Iorga, mai ușor și mai convingător decît într-o carte de istorie.

Se impune, de asemenea, din partea forurilor de specialitate o mai atentă și hotărîtă prezență în efortul pe care-l fac toate institutele de proiectări pentru recuperarea și salvarea

unor valori ale trecutului. Spre exemplificare, arătăm că la Drobeta-Tr. Severin se pregătea începerea lucrărilor din zona istorică a orașului, pentru construirea căii ferate, fără să se considere că este necesar să aibă avizul prealabil de la Consiliul Culturii și Educației Socialiste și Comisia centrală de stat a patrimoniului cultural național.

Desigur, cred că în special Consiliul Culturii și Educației Socialiste ca și comitetele județene de cultură să fie mai mult în acțiune și să acorde atenția meritată monumentelor; un rol

Cluj-Napoca, Holul Teatrului Național după lucrările de conservare a interioarelor, executate în 1979—1980

deosebit îl au și oficiile pentru patrimoniul cultural-național care pot interveni la timp, cu atât mai mult cu cât se știe că toate proiectele de sistematizare au fost expuse și supuse dezbaterii publicului. Ca atare, specialiștii și forurile competente au putut să fie informate și puteau să schimbe unele elemente de detaliu ale proiectelor în ciștigul monumentelor.

Problema avizelor pentru demolare constituie un punct slab al activității generale de resistemizare a orașelor noastre.

De la concepție la execuția restaurării

Arh. CRISTIAN BRĂCĂCESCU: O lăudabilă inițiativă în sprijinul acțiunii de întreținere într-o stare bună a mărturiilor trecutului poporului nostru o constituie organizarea, în cadrul Direcției generale pentru dezvoltarea construcțiilor a municipiului București (D.G.D.A.L.) a unui nucleu specializat în lucrări de restaurare care dispun de proiectanți, de echipe de meșteri — zidari, tâmplari, stucatori, având câteva realizări importante la ora actuală: intervenții și consolidări-restaurări pe Calea Moșilor, la palatul Suțu ș.a.

Dintre alte șantiere care dispun de mână de lucru capabilă să facă față pretențiilor unor lucrări de restaurare sînt cele care aparțin Trustului Carpați, ai căror ingineri, arhitecți și meșteri competenți au proiectat și execută restaurarea palatului de la Mogoșoia (lucrări de conservare, de refacere a unor plafoane, acoperișuri, ornamentică ș.a.), a capelei Știrbei de la Buftea, a palatului Cotroceni ș.a.

Multe din lucrările de restaurare efectuate în ultimii ani sau cele în curs au concentrat, în general, vechi și cunoscuți specialiști în domeniul restaurării și conservării monumentelor. În ceea ce privește asigurarea în continuare de cadre în restaurare, pe specialități, Centrul de perfecționare al C.C.E.S.

și Institutul de arte plastice „Nicolae Grigorescu” se ocupă de formarea și specializarea acestora. Deficitară, în perspectivă, rămîne asigurarea proiectării cu arhitecți profilați în domeniul restaurării.

O dificultate în executarea restaurărilor este nu numai găsirea meșterilor, dar și procurarea materialelor de epocă, ce nu mai sînt acum în producție curentă și la a căror producere și prelucrare este destul de dificil de ajuns; șita de exemplu nu se mai face decît în mod artizanal de către meșteri populari.

Activitatea de restaurare a monumentelor este limitată de greutatea amintite, deși parte din acestea au fost sau sînt pe cale de a fi rezolvate odată cu mai buna organizare a unor șantiere, cu strîngerea unor relații de coordonare între beneficiari, executanți și rețeaua de documentație, avizare și de supraveghere, printr-un efort unit de adaptare la situația existentă, adică relații mai strînse ale Secției de arhitectură și sistematizare de la Primăria Capitalei cu institutele de proiectare și nu în ultimul rînd cu beneficiarii; efortul de conștientizare a acestora asupra valorilor pe care le dețin este o componentă, s-ar putea spune, a acestei activități. Sînt cazuri în care beneficiarii folosesc o anumită clădire ignorînd calitatea de monument a acesteia sau alții care deși o cunosc nu sînt pe deplin informați asupra valorilor și mai ales a responsabilităților pe care legea le prevede. Interesul utilitar primează în cazul majorității beneficiarilor, deși mulți dintre ei sînt sensibilizați și la valoarea de monument.

O altă problemă cu care ne confruntăm este aceea a investițiilor; în general, acest specific al restaurării nu are un statut consfințit oficial. De aceea, la concurență cu lucrările curente de investiții și de reparații, restaurările au parametri economici defavorabili: durata mai mare, manoperă multă, cost ridicat.

Arh. MIHAELA STRÎMBU: Odată cu evidențierea efortului continuu pentru ocrotirea monumentelor civile și religioase, a ansamblurilor de arhitectură din județul Cluj, la care Oficiul pentru patrimoniul cultural-național contribuie substanțial, arătăm că asistența la proiectare și execuție, formularea unor puncte de vedere de specialitate în scopul promovării documentațiilor la avizare sînt, de asemenea, o preocupare permanentă în activitatea oficiului.

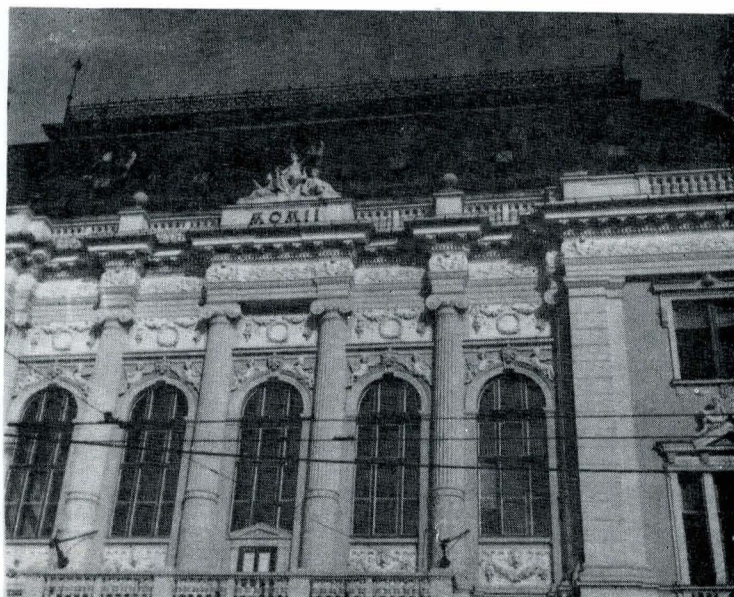
În această acțiune nu înseamnă că nu s-au întîmpinat și o serie de dificultăți. Pe de o parte, nu totdeauna au fost pregătite din timp fondurile pentru continuarea lucrărilor sau demararea unora noi care se impuneau, iar pe de altă parte nici cadrele de proiectare și execuție județene nu erau familiarizate cu materialele, normele și tehnologiile care se cer într-o conservare sau restaurare științifică.

Activitatea de conservare-restaurare din județul nostru trebuie privită și în funcție de deținătorul monumentului, deoarece apar unele particularități pe parcursul desfășurării ei.

Pe baza constatărilor făcute la fața locului pentru monumentele de arhitectură civilă, Oficiul clujean pentru patrimoniu a întocmit anual mai multe propuneri de restaurare sau conservare a monumentelor, înaintate fie Consiliului Culturii și Educației Socialiste, fie Consiliului popular al județului. Neexistînd norme specifice intervențiilor pe monumente, s-a recurs în cîteva cazuri la adoptarea normelor de reparații capitale (cazuri menționate mai sus). Lucrările prezentate la acest nivel nu se ridică, însă, la cerințele unei restaurări, ele rămîind intervenții de conservare, în urma unei supravegheri atente de specialitate din partea Oficiului. După cum am menționat anterior proiectele s-au întocmit, în general în cadrul Atelierului de proiectare al G.I.G.C.L. și al I.C.P. Cluj, unități care se ocupă cu repararea oricărui gen de clădire, dar mai puțin pregătite pentru lucrări cu un grad mare de dificultate, așa cum îl presupun monumentele. De asemenea, asistența tehnică pe șantierele de conservare n-a fost asigurată de proiectanți ci de către Oficiu și reprezentanții Secției de arhitectură și sistematizare a Consiliului popular. Lucrările și tehnologiile adecvate au fost impuse prin avizul organelor locale. Pe această treaptă s-a realizat colaborarea între specialiștii Oficiului și organele locale de sistematizare. Aș menționa faptul că introducerea materialelor de construcție sau finisare moderne (mortare de ciment, placaie din plăci de mozaic, ten-cuieli stropite, zugrăveli cu vinarom) au dus, cu toate insistențele specialiștilor, la afectarea estetică și a sănătății clădirilor.

Cluj-Napoca, Casa Matei Corvin, fațada principală, după conservarea din 1979

Cluj-Napoca, Facultatea de științe economice, vedere parțială după intervențiile din 1981

Cea mai mare dificultate se întâmpină la execuția lucrărilor de restaurare, din lipsa unor cadre calificate. Problema dispariției unor meserii tradiționale (ipsosar, cioplitor în piatră) sau a unor tehnologii (mortare de var pentru zidării și ten-cuie), semnalată în țări cu o îndelungată experiență în conservare, se face simțită și la noi.

După cum atrăgeam atenția mai înainte, la monumentele religioase lucrările capătă câteva particularități. Cred că ar fi necesară o mai atentă apreciere atunci când se solicită avizarea lucrărilor de conservare sau restaurare a acestora, avându-se în vedere valoarea lor privită prin prisma apartenenței la patrimoniul cultural-național, a evoluției și continuității tradiției arhitecturale în țara noastră. Apoi, execuția se face în general cu materiale locale (fapt pozitiv pentru conservare) și cu forțe locale. Aici, însă, numărul mic de specialiști ai Oficiului nu poate asigura asistența tehnică la numărul mare de intervenții pe monumente din județ, din care cauză inovația își face adesea apariția, uneori în defavorarea conservării științifice sau a valorii estetice. De asemenea, dificultățile mari în procurarea unor materiale specifice (țiglă, șindrilă, lemn de stejar) impun utilizarea provizorie a altor materiale, fapt care prezintă riscul unei permanentizări în detrimentul valorii monumentului.

De aceea, pentru depășirea acestor dificultăți și obținerea unor rezultate de certă valoare științifică, prin aplicarea unor procedee și tehnologii care să se raporteze și la alte monumente ce acuză intervenții, cred că se impune crearea în județ a unui nucleu specializat în lucrări de conservare-restaurare; experiențele de până acum dovedesc că pe plan județean se poate realiza acest lucru. Colaborarea acestuia cu Oficiul pentru patrimoniul cultural-național, ale cărui sarcini de cercetare a monumentelor și semnalare a primelor simptome de degradare, ca și de asistență tehnică sînt permanente, va contribui la desfășurarea unei pertinente și eficiente activități de conservare și restaurare.

ARH. AUREL TEODORESCU: Institutul de arte plastice „Nicolae Grigorescu” se străduiește să realizeze nu numai unele proiecte pentru restaurarea monumentelor sau ansamblurilor monumentale, ci să le transpună în practică încercînd să asigure și echipele de execuție. Astfel, s-a constituit un grup care reunește vechi meșteri cu mare experiență în domeniul restaurărilor și care a executat lucrările de salvare a schitului Ostrov; în continuare, va prelua și alte lucrări, pe lângă cele de la Streisîngeorgiu, la Rîmnicu Sărat ș.a.

ARH. LIANA BILCIURESCU: Institutul de cercetări și proiectare pentru sistematizare locuințe și gospodărire comunală (I.S.L.G.C.) din București are ateliere de proiectare și restaurare a monumentelor cuprinzînd specialiști formați pe diversitatea de probleme pe care le îmbrățișează o asemenea activitate: arhitectură, rezistență, geotehnică, instalații electrice și sanitare, încălzire, ventilații, sistematizări verticale, spații verzi, topometrie, devize etc.

TOMA GORONEA: Pentru un număr însemnat de monumente s-au comandat și solicitat proiecte la Centrul județean de proiectări Alba sau la centre de proiectare din alte județe. În cadrul C.P.J. Alba s-a creat un nucleu de arhitecți, care se specializează pentru elaborarea proiectelor de conservare-restaurare. Există totuși greutăți în această direcție la nivelul județului nostru, deoarece nu se pot asigura, deocamdată, un număr suficient de comenzi pentru elaborare de proiecte, încît nucleul format să se perfecționeze și să lucreze constant în domeniul restaurării de monumente. În acest sens propunem ca în cadrul unor institute sau centre de proiectări din anumite județe să se creeze nuclee de arhitecți care să elaboreze numai proiecte de conservare-restaurare a monumentelor, capabile să acopere necesitățile mai multor județe.

În lucrările executate s-a urmărit folosirea meseriașilor din vechile echipe de restaurare, aflate în județ sau în afara lui. Constatăm că nu se ridică probleme deosebite în efectuarea zidăriei și dulgheriei, se ivesc însă mari greutăți pentru angajarea lucrărilor de cioplitorie în piatră, ca dealtfel și pentru procurarea materialelor compatibile ce intră în realizarea lucrărilor propuse. Pentru procurarea de materiale s-au depus eforturi deosebite în vederea recuperării țiglei de tip solz, a cărămizii și lemnului condiționat de la unele construcții din secolul al XIX-lea, cuprinse în planul de sistematizare a orașelor.

Toate lucrările care se execută la monumente, reparații curente și întreținerea fațadelor, se fac cu aprobările necesare și cu materialele recomandate de către specialiștii Oficiului.

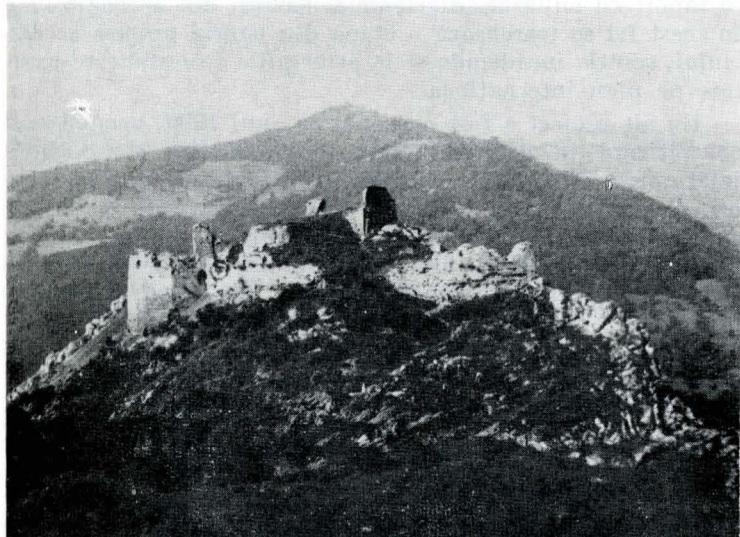
Pentru a rezolva multiplele probleme ce le ridică conservarea și restaurarea monumentelor în județe, consider necesar, datorită lipsei de experiență a O.P.C.N-urilor în acest domeniu, să fie amplificat, în cadrul Consiliului Culturii și Educației Socialiste, sectorul de specialiști care coordonează această importantă activitate, atît pentru creșterea eficienței oficiilor de patrimoniu, cît și pentru sprijinirea specialiștilor proiectanți de la județe, cărora să li se recomande soluții compatibile cu problemele deosebite pe care le ridică restaurarea monumentelor.

Perspectivă de viitor în activitatea de conservare-restaurare

CRISTIAN BRĂCĂCESCU: În prezent, șantierele bucureștene execută lucrări de consolidări și restaurări, care urmează să se încheie în anii următori, la numeroase monumente: Casa Vernescu, una din cele mai valoroase realizări ale lui Ion Mincu, casa Universitarilor, casa Asan (C.O.Ș.), palatul Cotroceni, casa Negroponte (str. Negustori nr. 1), capela Știrbey (Buftea), palatul C.F.R., palatul Justiției (Splaiul Unirii), casa Toma Stelian (sos. Kiseleff nr. 10), palatul Mogoșoaia ș.a.

Un obiectiv care a constituit și constituie mobilul atenției multor specialiști și iubitori ai monumentelor este ultima și cea mai importantă ctitorie al lui Constantin Brîncoveanu: biserica Sf. Gheorghe Nou. Aflată în sarcina Patriarhiei, restaurarea, deși dispune de forțe strînse, se efectuează temeinic, după un proiect întocmit de un om de înaltă specialitate, arhitectul Ștefan Balș. Restaurarea de la biserica Sf. Gheorghe, monument care primise o îmbrăcăminte în spiritul arhitecturii neoclaseice a secolului trecut, urmărește o readucere a lui la aspectul original, în stil brîncovenesc. Documentația s-a îmbogățit și ca urmare a rezultatelor săpăturilor arheologice, a datelor furnizate de iconografia de epocă, a ultimelor noutăți obținute de cercetările făcute direct pe monument în 1977, când biserica intrase în procesul restaurării; informațiile obținute la primele lucrări de decapare a tencuielii au contribuit și ele la definitivarea proiectului de restaurare.

Un alt șantier privește restaurarea unor clădiri de pe Calea Moșilor; pe porțiunea dintre șoseaua Mihai Bravu și b-dul Republicii, necesități de sistematizare au impus o modernizare a arterei pentru facilitarea accesului dinspre șoseaua Co-

Cetatea voievodală Lita, comuna Săvădisla (județul Cluj), în timpul lucrărilor de cercetare arheologică din 1981

lentina, recent modernizată și artera de mare circulație spre centrul Capitalei care este b-dul Republicii.

Porțiunea dintre b-dul Republicii și Sf. Gheorghe, deci vechiul capăt al Podului Tîrgului din Afară, păstrează numeroase obiective la care se execută lucrări de restaurare: hanul Solacolu, fațadele unor case, urmărindu-se păstrarea vechiului aspect comercial bucureștean al Căii Moșilor. Tot aici este inclusă și acțiunea de translație a bisericii Olari, aflată în porțiunea ce intră în sistematizare. Această biserică de mahala a fost ridicată de breasla olarilor în secolul al XVIII-lea, fiind legată și de momentul luptelor de la 1821 dintre eteriști și trupele otomane. Deci pentru o mare parte a Căii Moșilor, unde sînt concentrate numeroase obiective istorice — cuprinse în lista monumentelor —, se depun eforturi pentru păstrarea martorilor și redarea aspectului original al monumentelor.

Încă alte două biserici din București sînt propuse a fi mutate, dar lucrările sînt abia în faza de proiectare.

În anii următori, Direcția generală de construcții va executa lucrări de restaurări la alte cîteva monumente bucureștene: casa Niculescu Dorobanțu (str. Lt. Lemnea), vila Matilda (str. Oțelari, 2), Hanul Galben (b-dul. 1 Mai), Hanul Gabroveni, apoi Palatul voievodal și Hanul Roșu din cadrul complexului Curtea Veche, o casă cu arcade din Calea Șerban Vodă.

În prezent există un program cu o perspectivă mai largă pînă în 1985, reprezentînd opțiunile de restaurare ale oficiului nostru.

Cîteva monumente se află într-o stare proastă de conservare, chiar în ruinare, cauzată de faptul că n-au o folosință proprie, știut fiind că o casă chiar rău folosită este mai bine întreținută decît una părăsită. Un exemplu în acest sens este conacul de la Popești-Leordeni, trecut din administrația unui I.A.S. în proprietatea Consiliului popular comunal și care,

nefolosit, a devenit practic un depozit gratuit de materiale de construcție. Oficiul a luat legătura cu beneficiarul pentru a se conferi acestui monument o funcționalitate potrivit necesităților locale ale comunei și intrarea edificiului în circuitul economic sau cultural al localității.

ILIE BĂDIȚESCU: Satele comunelor Racovița și Ciineni vor fi inundate cu ocazia construirii hidrocentralelor de pe Olt; importante acțiuni de salvare a unor construcții s-au organizat sau se desfășoară în prezent. În acest sens, un număr de 26 case ce prezintă interes arhitectural vor fi aduse în Muzeul de arhitectură și artă populară de la Bujoreni și anume acele case tipice zonei de pe Valea Oltului, intrate în circuitul industrial. Circa 50 de case se vor constitui într-o rezervație pe malul lacului de la gura Lotrului, o rezervație de arhitectură populară dar și cu obiective cu caracter istoric din zona respectivă, un fel de sat de vacanță. Casele din Muzeul de arhitectură populară vor fi nu numai piese de muzeu ci li se va da și o utilitate, prin repartizarea lor unor meșteri populari, casei pionierilor pentru cercurile pionierești, Uniunii județene a cooperativelor pentru activitatea de artizanat.

Dintre alte realizări ce ne stau la îndemînă menționăm amenajarea Taberei Magheru de la Troianu, care marchează locul unde generalul Gh. Magheru a organizat, în anul 1848, tabăra de luptători revoluționari în sprijinul revoluției burghezo-democratice.

TOMA GORONEA: În perspectivă vom include în planul de conservare-restaurare al monumentelor din județul Alba, alături de cele amintite mai înainte, casa Esterhazi din Șard, castelele de la Sîmniclăuș și Cetatea de Baltă, utilizate în momentul de față de I.A.S. Jidvei, biserica cnezială Lupșa (în stadiu de proiect), bisericile de lemn de la Cisteiu de Mureș, Silea-Fărău, Sinbenedict, Mogoș-Cojocani, Runc (Ocoliş), Întregalde (Cristești). Cu toate intervențiile, O.P.C.N. Alba nu a putut încă cuprinde, în planul de restaurare, castelul Martinuzzi din Vințu de Jos, proprietate a Episcopiei romano-catolice din Alba Iulia.

Arh MIHAELA STRÎMBU: Viitorul ne oferă perspectiva unor lucrări ample de restaurare, care vor mobiliza fonduri și forțe importante. În primul rînd aş aminti continuarea lucrărilor la Teatrul Național cu restaurarea grupurilor sculpturale de pe turnurile fațadei principale.

Restaurarea casei Beldy (sf. sec. XVIII; str. 23 August, 22) și intrarea ei în circuitul public prin organizarea Muzeului colecțiilor vor aduce cîștig de cauză nu numai monumentului în sine, dar și întregii străzi pe care se înșiruie clădirile din aceeași epocă, valoroase, dar mai puțin cunoscute. Prin efortul conjugat al proiectantului (I.C.P. Cluj) și al forurilor locale de resort, lucrările vor pune în valoare monumentul, găsind în același timp și modalități eficiente pentru educarea publicului în sensul înțelegerii lui și a valorilor prezentate.

O altă inițiativă valoroasă vine să atragă atenția asupra imobilului baroc din Gherla (str. 23 August, 16) prin restaurarea și amenajarea acestuia din atelier de împletituri și școală, în casa de cultură a tineretului. Lucrările se vor desfășura anul acesta, documentația fiind în curs de elaborare la I.C.P. Cluj.

Din lista lucrărilor de conservare și restaurare, ce fac obiectul anului acesta, nu lipsesc încheierea restaurărilor începute la casa-muzeu din Gherla (str. Mihai Viteazu, 6) și efectuarea celor de la Bastionul croitorilor și Turnul pompierilor, precum și lucrările de restaurare a Bisericii Franciscanilor sau cele de consolidare și conservare a palatului Toldalagi-Korda din Cluj-Napoca.

GAVRILĂ SIMION: În prezent, Oficiul pentru patrimoniul cultural-național al județului Tulcea urmărește realizarea lucrărilor de restaurare de la Mănăstirea Cocoș, executate cu fondurile și prin grija Arhiepiscopiei Dunării de Jos. Spațiul respectiv, care măsoară aproape 200 mp, este destinat pentru conservarea și valorificarea colecțiilor de carte veche, icoane și alte valori de cult care s-au depozitat la această mănăstire.

În aceeași măsură se acordă sprijinul pentru lucrările de conservare și restaurare a monumentului istoric din secolul al XIV-lea, biserica Sf. Atanasie din comuna Niculițel.

Oficiul județean pentru patrimoniul cultural-național urmărește, de asemenea, materializarea în viitorul apropiat a unor proiecte, la a căror reactualizare se lucrează în momen-

tu de față. Este vorba de reluarea lucrărilor de restaurare la cetatea bizantină din Enisala, precum și de realizarea lucrărilor de restaurare și mai ales de conservare a bazilicii cu criptă — paleocreștină, descoperită tot la Niculișel.

ARH. LIANA BILCIURESCU: Institutul de cercetări și proiectare pentru sistematizare locuințe și gospodărie comunală din București a elaborat în ultimii ani proiecte privind restaurarea unora dintre monumentele și ansamblurile monumentale cu o deosebită semnificație istorică: complexul rupestru de la Basarabi (jud. Constanța), castelul Bran, palatul de justiție din București, Mausoleul de la Mărășești. În decursul timpului, degradările au pricinuit caverne și fisuri frecvente în stinca pe care se înalță castelul Bran, amenințând cu dislocarea unor porțiuni mari ce ar antrena, odată cu ele, și o parte din castel, în special turnul donjonului. Ca urmare, organele județene și C.C.E.S. au luat hotărârea să consolideze și totodată să restaureze aceste părți din monument.

De aceea, pentru consolidarea stincii s-au prevăzut foraje verticale de injectare cu lapte de ciment în fisuri, sub presiune dirijată; tiranți metalici, betonați pe toate direcțiile, situați în foraje și ancorați spre exterior cu plăci metalice. S-au prevăzut, de asemenea, crearea unor contraforți de beton și umplerea cavernelor din masivul calcaros cu beton armat, pentru păstrarea aspectului pitoresc al stincii; în final, porțiunile betonate vor fi mascate cu zidărie din blocuri neregulate de stincă.

Execuția lucrărilor prevăzute de proiectul întocmit în 1979—1980 (șantier 1981—1982) pentru consolidarea stincii castelului Bran a intrat în sarcina Trustului de Construcții C. F. Brașov, acesta fiind specializat în special în lucrări de tunele, foraje etc.

Turnul donjonului prezintă fisuri și porțiuni dislocate care vor fi prinse tot într-o structură de beton armat pentru a se înscrie în gabaritul actual al edificiului, urmărind permanent păstrarea elementelor valoroase și originare.

Consider necesar ca lucrările de conservare-consolidare și restaurare să se extindă la întregul ansamblu al castelului, întrucât există ziduri fisurate, porțiuni dislocate, tencuieli căzute, acoperișuri degradate, lemnăria putrezită; finisajele interioare — care cad în sarcina beneficiarului — nu sînt făcute potrivit pretențiilor, ele trebuind să fie refăcute periodic după diverse activități impuse și nu totdeauna potrivite cu destinația monumentului.

După cîte știm, Muzeul Bran are gretuți în contactarea unui executant pentru lucrările de consolidare a donjonului.

Pentru restaurarea complexului rupestru de la Basarabi, proiectul a fost întocmit în anul 1981, beneficiar fiind Muzeul de istorie națională și arheologie Constanța. Lucrările sînt prevăzute să se efectueze pînă în 1983.

Monumentele arheologice de la Basarabi (sec. X) sînt săpate în masivele de cretă, la nivele diferite, în pereții verticali ai unei vechi cariere de cretă. Datorită caracteristicilor rocii (duritate redusă, poroasă și avidă de apă), ce antrenează distrugerea monumentelor rupestre, încă pe parcursul cercetărilor arheologice și implicit al descoperirilor s-au ridicat construcții provizorii de protecție (între 1957—1962). Între 1960 și 1964 s-a desfășurat la Basarabi o mare lucrare de restaurare și reconstituire prin metoda anastilozei, consolidîndu-se și stinca de cretă. În faza protecției definitive, s-a urmărit obținerea unei bune valorificări din punct de vedere cultural-științific, acțiunea putînd fi finalizată, pînă la sfîrșitul anului 1983. Clădirea de protecție este astfel concepută din punct de vedere arhitectural și structural încît să se înscrie cît mai fidel în relieful deosebit de accidentat al complexului rupestru cu un acoperiș în pantă de 30°, cu trepte în dreptul grinzilor principale; partea nouă se va lega funcțional, constructiv și arhitectural, cu partea deja realizată; interiorul este liber, grinzile rezemîndu-se pe stîlpii situați în afara încăperilor rupestre.

Pentru asigurarea unei temperaturi cît mai constante și pentru evitarea condensului, atît acoperișul cît și pereții exteriori vor fi termoizolați. Sistemul de circulație pentru vizitarea monumentului a fost o problemă destul de dificilă, întrucît a trebuit să fie prevăzută separarea circuitului mare-

lui public de cel al specialiștilor, printr-un complex de rampe, scări și platforme.

În ceea ce privește consolidarea și repararea Palatului Justiției — în bună parte efectuate —, soluțiile adoptate au fost subordonate principiului menținerii aspectului original al edificiului, a plasticii interioare și exterioare, fără modificări ale partiului, fațadelor sau elementelor decorative.

Menționez că în zona perimetrală s-a preconizat consolidarea zidurilor fisurate prin ancoraje, injectare cu mortar de ciment, tencuieli armate, ce nu influențează aspectul inițial al încăperilor. De asemenea, s-a prevăzut refacerea profilaturii plafoanelor și a finisajelor interioare degradate.

Pentru evitarea efectuării unor perforări ale fațadelor s-a apelat la tehnici miniere, executîndu-se foraje la partea superioară a zidăriei, foraje ce străbat întreaga zidărie a pilelor atît la etaj cît și la parter, precum și betonul din subsol și fundații. În aceste foraje s-a introdus, prin tehnici speciale, armătura de consolidare.

Prin metodele deosebite de consolidare adoptate, fațada principală se păstrează în poziția actuală, poziție deformată în raport cu situația anterioară seismului din 4 martie 1977. În acest fel se marchează o etapă din istoria proprie a edificiului, soluția încadrîndu-se în principiile de restaurare acceptate pe plan internațional.

Un alt proiect a fost conceput în anul 1980, urmînd să se concretizeze în perioada 1982—1983, pentru consolidarea, înlăturarea infiltrațiilor, ventilarea și restaurarea Mausoleului de la Mărășești. Lucrările vor fi executate de Trustul de construcții-montaj Vrancea, Trustul de lucrări speciale București (lucrări de hidroizolații), Întreprinderea Marmora București (pietărie), Fondul plastic București (restaurarea frescelor).

În urma degradărilor provocate de uzura construcției, de acțiunea seismelor și de remedieri efectuate în mod necorespunzător, s-au inițiat lucrări radicale de consolidare, înlăturare a umidității, de refacere a finisajelor interioare, de ventilare și înlăturare a apelor superficiale, care să redea, în final, aspectul corespunzător al unui monument de acest gen.

Proiectul prevede demontarea placajului de granit din exterior cu excepția tamburului sculptat și a gradenelor cupolei, în vederea obținerii unor hidroizolații din tablă de plumb, cu falț dublu culcat, situat între straturi de hidroizolație bitumată cu protecția corespunzătoare. S-a prevăzut și realizarea unor sisteme de iluminat natural și de ventilație corespunzătoare, precum și unele detalii speciale adecvate edificiului.

Interiorul va fi readus la aspectul de la origine prin refacerea tencuielilor din similipiatră, a elementelor decorative, a pardoselilor cu desene geometrice, a frescelor, cît și prin restaurarea sarcofagelor și a plăcilor memoriale.

Restaurarea Mausoleului în perspectivă cuprinde și lucrări de hidroizolații speciale, refacerea pietrăriei exterioare, luminatoarelor și a finisajelor interioare ca și sistematizarea zonei aferente monumentelor.

Intervențiile complexe și deosebit de dificile pentru refacerea și punerea în valoare a acestor monumente ale neamului se înscriu în activitatea de reîntegrare în viața contemporană a vechilor edificii și ansambluri monumentale, contribuind la întărirea mesajului de continuitate pe care îl transmit monumentele.

Nota red. — O serie de probleme ridicate în această dezbatere sînt reglementate prin Decretul nr. 120 din 13 mai 1981 — cuprinzînd unele măsuri pe de o parte pentru păstrarea și valorificarea obiectelor și bunurilor intrate sau care sînt susceptibile să facă parte din patrimoniul cultural-național și pe de altă parte pentru consemnarea documentară a unor clădiri și ansambluri arhitecturale supuse demolării, transformării sau reparațiilor, necesare pentru perfecționarea activității de organizare în domeniul monumentelor și în recuperarea elementelor componente de interes artistic, istoric, documentar. Datoria Oficiilor județene ale patrimoniului este de a urmări modul de aplicare în practică a acestor măsuri.

Dezbatere consemnată de
E. ANCUȚA-RUȘINARU